

پیش کاغذ علم الائنہ مطالعاتی
پرتال جامع علوم انسانی

اولین ہا
آخرین ہا

اولین‌ها و آخرین‌ها

در این شماره همان‌گونه که قول داده بودیم گزارشی داریم از آخرین جلسات اولین دوره مجلس شورای ملی. یادآوری این نکته لازم است که آخرین جلسه مجلس در روز سه‌شنبه بیست و سوم جمادی‌الاولی سال ۱۳۲۶ هجری قمری تشکیل شده است. اما از متن مذاکرات روزهای بیست و یکم تا بیست و سوم اطلاعی در دست نیست.

در جلسه روز چهاردهم جمادی‌الاولی به‌دنبال اختلافاتی که بین شاه و درباریان از یکسو و مجلسیان و آزادی‌خواهان از دیگرسو درگرفته است، لایحه‌ای تنظیم می‌شود که نمایندگان منتخب مجلس آن‌را حضوراً به محمدعلی‌شاه ارائه می‌کنند و شاه جواب آن‌را به‌بعد موکول می‌کند.

در این روزها اقدامات محمدعلی‌شاه علیه مجلس شدت می‌گیرد تا جائی که دستور داده می‌شود، تلگرافات مردم از تهران به شهرستانها مخابره نشود. این امر بر وخامت اوضاع می‌افزاید و نمایندگان در مجلس آن‌را خلاف آزادی دانسته و اعتراضاتی می‌کنند. اما هرگونه اقدامی به‌رسیدن پاسخ شاه منوط می‌شود. در جلسه روز پنجشنبه هجدهم تلگرافی از تبریز به مجلس می‌رسد که در آن «انجمن اتحادیه تبریز» وضعیت شهر و تجمع مردم و گردآوری اعانات را جهت بسیج جوانان داوطلب در جهت حفظ مشروطیت و مجلس اعلام می‌دارد.

لایحه مجلس خطاب به محمدعلی‌شاه تا حدی شرایط و اوضاع و احوال آن روزگار را روشن می‌کند. بنابراین ضمن ارائه متن این لایحه، مذاکرات جلسه شنبه بیستم جمادی‌الاولی سال ۱۳۲۶ را نیز به‌عنوان آخرین جلسه دوره اول مجلس شورای ملی می‌آوریم:

متن لایحه

و

سپس متن مذاکرات روز شنبه بیستم

سواد لایحه که از طرف مجلس مقدس بمصحوب هیئتی از وکلاء محترم تقدیم حضور مبارک اعلیحضرت همیونی گردید
۱۵ جمادی‌الاولی.

بشرف سده سنیه اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی خلدالله ملکه و سلطانه
میرساند.

در جائیکه از دولت چند هزار ساله ایران نمانده بود مگر اسمی بلامسمی و قوای حیوتیه آن با تسلط خارجه و جهل و بی‌قیدی داخله به اسفل مراتب سقوط رسیده سلاسل امنیت و استقلال آن منتهی بود بموئی موسوم به‌اراده

ملوکانه که آنهم در مقابل تندباد اغراض اجانب سفیل و سرگردان رو به مخاطرات عظیمه سیر مراتب مضره مینمود چون مشیت خداوندی منشور اضمحلال آنرا امضاء نفرموده بود ندای غیبی اسلامیت و ایرانیت افراد اهالی را از خواب غفلت بیدار و براهی هدایت فرمود که هادی عقل و تجربه در طی مراحل تاریخ اختیار نموده لهنذا یکباره خاص و عام مملکت با وجود اختلاف مدارک پی بمخاطرات و مهالك برده بیک حرکت غیورانه از فضاحت بی‌حسی خود را دور ساخته تنبیه باین دو اصل اصیل استقلال ملیت و استحکام قومیت شدند که قوای مملکت ناشی از ملت است و سلطنت و دیعه‌ایست که بموهبت الهی از طرف ملت بشخص پادشاه مفوض شده است لاجرم خواستار تغییر مسلک سلطنت شدند و اعلیحضرت شاهنشاه مبرور انارالله برهانه بامضای فرمان مشروطیت و اعطای سعادت حریت منتهی بزرگ بر ملت نهاده نام خود را برحمت ابدی زینت تاریخ ایران ساختند ولی تکمیل این عطیت و تتمیم این موهبت را روزگار برای تقدیس و تکریم نام‌نامی اعلیحضرت همایونی ذخیره کرده بود این است که مساعدت بخت‌بلند و طالع ارجمند همایونی در اواخر ولایت‌عهد و اول جلوس میمنت مانوس رضای شاهانه را به تصدیق مشروطیت جالب شده در ۲۷ ذی‌حجه ۱۳۲۴ حسن نیت شاهانه را با آرزوی ملت که بصورت هیجان عمومی ظاهرگشته بود توفیق داده به اکمال نواقص قانون اساسی فرمان دادند در صورتی که جهانیان منتظر بودند که از این تجاذب حقیقی که بین پادشاه و رعیت حاصل و با این سرمایه سعادت که بتوفیقات خداوندی کامل گردید آثار ترقی و تمدن بسرعت و سهولتی که شایسته نجابت ملی و فطانت جبلی ایرانیان است ظاهر و موجبات امن و آسایش عمومی فراهم گردد روز بروز اغتشاش ولایات و ناامنی طرق و شوارع انقلابات سرحدات زیادت‌تر و در خود پایتخت که در تحت نظر مستقیم اعلیحضرت شاهنشاهی و هیئت دولت و مجلس شورای ملی است وقایعی بس ناگوار اتفاق افتاد که اگر در صور و علل آنها شور دقیق و غور عمیق بعمل آید هر یک از آنها لکه مبرمی است که از انتساب آن بادنی مقربین دربار هرچند قلم ایرانی را شرم آید تاریخ که در محور حقایق امور متحرک لایزال است بدبختانه در ثبت و ضبط آن شرم و ترحم نخواهد داشت تعداد آن قبایح و تذکار آن فضایح را چه حاجت که اجتماعات حضرت عبدالعظیم و واقعه میدان توپخانه و غیره و غیره هنوز در السنه و افواه مثل سال طاعون و وباء در عداد تواریخ بدبختی این مملکت مذکور و مرکوز اذهان است از اثرات آن اتفاقات فضیحه هنوز دل‌های رمیده رعیت آرام نیافته و جراحات‌های وارده بر قلوب ملت کاملاً التیام پذیرفته بود که باز مفسدین بی‌ایمان امان نداده برای اخلال روابط پادشاه و رعیت وقایع چند روز قبل را حاضر و احوال ماه ذیقعد را بوجهی شدیدتر و در ظرف دو روز از حاصل زحمات دوساله قسمت کلی را بهدر داده از جمله

اصل نهم و دهم و دوازدهم و چهاردهم و بیست و سوم را که روح قوانین اساسی است نقض نموده مجدداً نونهال امید را که بهزاران آه و تدبیر و خون دل در قلوب رعایا میروید از بیخ و بن برانداخته بجای آن یاس و حیرت و باس و شدت نشانده‌اند مخصوصاً در موقعیکه سرحدات مملکت‌دچار مخاطرات عظیمه است تفاق خانه برانداز خانگی را باین شدت حادث نمودند که خاطر مقدس همایونی را مثل مساعی وکلای ملت و وزرای دولت و قوای مادی و معنوی مملکت که ناشی از اطاعت رعیت است مشغول همدیگر سازند و بر مقاصد سوء خود پردازند بدیهی است که دوام این حال ملازم است با اضمحلال دولت قویم و قدیم ایران و ایرانی مسلمان که بمدلول فرمان قضا جریان استاد ازل از آب حیات حب‌الوطن من الایمان آب خورده با بیداری حواس بطور خاص تشنه حفظ حقوق خویش است متحمل نخواهد شد که ایران و اسلام خود را با هرچه در او هست آلت بازیچه چند نفر مفسد درباری بیند دستخط همایونی که روز جمعه بر تفرقه معدودی رعایا که بطور صلح و سلم جبر کسور واقع بر قوانین اساسی و اعاده حقوق رفته خویش را متظلماً استعدا می‌کردند بهر تدبیر و اصرار بود از طرف مجلس شورای ملی که در طی تمامی طرق چاره ساعی است بموقع اجرا گذارده شد ولی این اقدام و امثال آن از قبیل سرشک از رخ پاک کردن است در حالتیکه خون دلها در فوران و کلیه ایران در هیجان است نقض قوانین اساسی از شمال تا جنوب و از مشرق تا مغرب ایران را با ناله و افغان پر کرده که اگر این ناله و فریادها یکجا جمع شود خدای نخواستہ چه آهنگ مخالفی از آن ظهور تواند کرد بالجمله تکلیف بر وکلای ملت خیلی سخت شده انتظار مردم طهران و فشار ولایات در اعاده احترام قوانین و اصلاح کلی امور آن بان در تزاید و فرصت و مجال را از دست میبرد آنچه بطور قطع بر عقلای مملکت ثابت شده است علت واقعی این همه خرابی‌ها و تکرار اتفاقات ناگوار که شان عهود و شیشه دلها را یکجا میشکند و حرمت قانون با نوامیس سوگند اسلامی را یکسره برطرف میکنند دو چیز است اولاً شبهات مغرضین تا کنون مانع شده است که در قلب شاهانه این اعتقاد راسخ شود که در سلطنت مشروطه تمامی امور در تمامی اوقات باید در مجاری قانونی سیر نماید تا اصول ذیل قانونی اساسی از لفظ بمعنی رسد.

(اصل چهل و چهارم) شخص پادشاه از مسؤولیت مبرا است و وزرای دولت در هرگونه امور مسئول مجلس هستند.

اصل ۴۵- کلیه قوانین و دستخط‌های پادشاه در امور مملکتی وقتی اجرا میشود که بامضای وزیر مسئول رسیده باشد و مسئول صحت مدلول فرمان و دستخط همان وزیر است.

اصل ۵۷- اختیارات و اقتدارات سلطنتی همان است که در قوانین مشروطیت حاضره تصریح شده است.

اصل ۶۴- وزراء نمیتوانند احکام شفاهی یا کتبی پادشاه را مستمسک قرار داده سلب مسؤلیت از خودشان نمایند در صورتی که کلیه امور از جزئی و کلی در مجرای وزارتخانه‌ها فیصل پذیرفت مسؤلیت نیک و بد آن از شخص همایون شاهنشاهی مرتفع و برعهده وزراء تحقق می‌یابد و قدس مقام منبع سلطنت تمامه محفوظ میماند والا در صورت بی‌اطلاعی وزیر از فلان امر کلی یا جزئی ایراد مسؤلیت بر آن وزیر بدیهی است از طریق عدل و عقل خارج است و در اساسیکه بتجارب هزارساله عقلا و حکمای جهان مرتب شده است البته تصور چنین امر بی‌رویه و عجیب نمیگنجد که فعل عمرو را زید مسؤل باشد.

ثانیاً آنچه بییقین پیوسته است اغراض مفسدین چند که دشمن ملت و دولت و خائن شخص شخیص همایونی هستند در میان نیت پاک و فطرت تسابنک همایونی که از مزایای سلاطین عظیم‌الشان است و حقوق رعایای صدقت‌شمار حایل و حاجبند و هر ساعت خاطر مقدس ملوکانه را بر صرافتمائی جلب میکند که با خیر و صلاح عامه فرسنگها مسافت دارد و هر دقیقه بالقاء شبهات مغرضانه قلب شاهانه را از معانی اصول مشروطیت و قوانین اساسی منصرف ساخته باقتضای خودخواهی و استبداد ذاتی خودشان یادراه خدمت بمصلحت غیر متابعت قوانین مملکتی را گویا در حضور مبارک مغایر شئون سلطنتی جلوه داده بقدر امکان و بهر فرصتی که مییابند خاطر مقدس را بر ابقای الفاظ و انهدام معانی اصول قانون و امیدارند لهذا مادامی که کسور واقع بر قوانین اساسی جبران نشده و اعاده احترام قانون بعمل نیامده است و در آینده کلیه امورات در مجاری قانونی حل و فصل نشود و نمایندگان ملت را اطمینان کامل حاصل نگردد که بر حفظ تمامی حقوق ملت قادر خواهند بود و بمثل آنچه تا حال واقع شده بار دیگر نقض عهد و قانون نخواهد شد مجبوریت تامه وارد خواهد بود که وکلای ملت باقتضاء وظایفی که دیانتاً و وجداناً با شهادت خداوند و توسط قرآن مجید بر عهده‌گرفته‌اند عدم امکان تحمل خود را بقشار فوق‌العاده مسؤلیت يك ملت بموکلین خود اعلام نمایند والسلام علی من التبع الهدی.

مذاکرات شنبه ۲۰ جمادی‌الاولی

دارالشورای ملی

مجلس یکساعت و ربع قبل از غروب منعقد شد جناب آقای حاج سیدمحمد امام دام‌افضاله که بتازگی از نجف اشرف تشریف آورده بودند بمجلس مقدس ورود فرمودند.

در این موقع جناب آقای سید عبدالله مجتهد دامت برکاته نطق بلیغ مفصلی فرمودند که اشعار داشت بر مراتب علمیه و شئونات آقای معظم‌الیه و اظهار امتنان از ملت که در ورود آقا نهایت توقیر و احترام را مرعی

داشتند و حسن اقبال عموم ملت در حفظ مراتب و توقیر و احترامات علماء اعلام و حجج اسلام کثرت الله امثالهم و اظهار تشکر از مساعی جمیله حجج اسلام عتبات عالیات دام اظلالهم و ترغیب و تشویق مردم بر حفظ مراتب حجج اسلام و علماء اعلام بیش از پیش و امر مسلمین بنگاهداری احترام جناب آقای حاجی سید محمد زیدافضاله.

جناب رئیس نیز نطقی نمودند که مبنی بود بر اظهار تشکر و امتنان و براینکه عموم و کلاء محترم از ورود جناب آقا کمال بشاشت را دارند و از چند روز قبل که مژده ورود جناب آقا داده شده بود منتظر بودند و بحمدالله امروز بمقصود خود نایل گشتند و اینکه تمام امید مجلس بهمراهی های حضرات حجج الاسلام مدظلمهم است.

لایحه جناب آقای حاج سید محمد مرقوم داشته بودند قرائت شد از قرار ذیل:

خدمت ذی شرافت و کلاء عظام و امناء ملت و اعضاء مجلس مقدس ادام الله تأییداتهم در کمال احترام جسارت میکنم داعی برحسب اوامر حجج اسلامیه با کمال شوق و نهایت اشتیاق به تشرف مجلس مقدس شورای ملی شیدالله ارکانه از عتبات عالیات عرش درجات حرکت نموده والحمدالله امروز باین آرزوی خود نایل شده ام اولاً عرض تشکر از اقدامات مجدانه و کلاء عظام در این مدت مینمایم که نهایت جد خود را در ترویج احکام اسلام و اجرای قوانین مشروطیت بهمراهی حضرات حجج اسلام ادام الله ظللالهم مبذول فرموده اند و ثانیاً سوقاتیکه از این مسافرت آورده ام اینست که حضرات حجج اسلام و آیات الله علی الانام نجف اشرف متع الله المسلمین بطول بقائهم در حفظ این اساس مقدس باندازه ساعی و مراقب هستند که تمام کارهای خود را منحصر باین امر فرموده اند و محض استحضار خاطر مبارک آقایان عظام عرض مینمایم چنانچه خدا نکرده آراء بعضی در موقعی بر اهمال بعضی از مواد قوانین اساسی تعلق بگیرد آن ذوات مقدسه ایداً حاضر از برای این امر نیستند و چون ترویج این امر را ترویج حقیقت اسلام میدانند لهذا در حفظ جزئیات هم از بذل همه چیز مضایقه نخواهند فرمود چنانچه حضرات حجج اسلام طهران مدظلمهم هم تا آخرین نقطه اقدامات حاضرند آن ذوات مقدسه هم همین طور توجه دارند و مهاجرت از مسکن خود را اول درجه اقدامات خود میدانند.

(عموم و کلاء از عناوین مندرجات در لایحه و از حسن نیت جناب حجت الاسلام کمال تشکر را بجا آوردند).
مجلس برای مذاکرات لازمه در کمیسیون ختم شد.

آخرین جلسه دوره اول در تاریخ بیست و سوم جمادی الاولی ۱۳۲۶ بوده است از مذاکرات مجلس بین تاریخ بیستم تا بیست و سوم جمادی الاولی اثری یافته نشد.